

Психосоцијални третман починилаца насиља

Оправданост програма за
починиоце насиља у породици
и у партнерским односима

КРИЗНИ ЦЕНТАР
за МУШКАРЦЕ

UNITED STATES EMBASSY
SERBIA

” Програми за починиоце насиља су развијани и имплементирани са циљем да се заустави насиље у породици и да се обезбеди дугорочна сигурност жртва насиља, али и да се спречи трансгенерацијско преношење модела насиља кроз трајну промену насилног обрасца понашања.

Уредили:
Јелена Секулић
Зоран Остојић

Садржај

Сажетак / Resume	3
1 Увод	5
2 Међународни оквир рада са починиоцима насиља у породици и у партнерским односима	7
3 Оквир за рад са починиоцима насиља у породици и у партнерском односу у Србији	11
4 Међународна искуства у раду са починиоцима насиља	13
5 Зашто рад са мушкарцима који врше насиље?	17
6 Искуства у раду са починиоцима насиља у Србији	21
7 О програму	23
8 Индикације и контраиндикације	25
Литература	28

Брошура је штампана у оквиру пројекта промоције психосоцијалног третмана починилаца насиља у породици и у партнерским односима.

Циљ пројекта је промоција третмана код релевантних служби и институција у систему заштите жртава, и стварање услова за њихово повезивање, кроз размену искустава у вези са умрежавањем и третманом у локалним заједницама у Србији и у региону. Руководећи се искуствима првенствено Европских земаља, али и домаћом праксом, имајући у виду да се овакви програми у Србији спроводе већ више од три године, сматрали смо да је у овој фази неопходно посебну пажњу посветити условима за даљи развој услуге, кроз промоцији и успостављање сарадње на ширем плану. Ово подразумева сарадњу са релевантним социјалним и здравственим установама, те правосудним и безбедносним органима. Проширена сарадња ће, по виђењу аутора, допринети ефикаснијој примени већ проверене методологије у циљу смањења насиља у друштву.

Аутори

Програм се реализује уз финансијску подршку Амбасаде
Сједињених Америчких Држава у Србији

Садржај и ставови изнети у овој публикацији ни на који начин не одражавају
ставове Амбасаде Сједињених Америчких Држава у Србији

Сажетак / Resume

Програми за починиоце насиља развијају се више од тридесет година у бројним земљама широм света. **Развијани су и имплементирани са циљем да се заустави насиље у породици и да се обезбеди дугорочна сигурност жртава насиља, али и да се спречи трансгенерацијско преношење модела насиља кроз трајну промену насилног обрасца понашања.**

Програми за починиоце насиља у породици и у партнерским односима представљају обавезан аспект водећих међународних стратегија у борби против сексуалног и родно заснованог насиља. Још од *Пекиншке декларације*, па до најновије *Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици*, и другим релевантним међународним документима, истиче се неопходност обезбеђивања, финан-

Programmes for perpetrators of domestic violence are being developed for more than thirty years in numerous countries around the world. **They have been developed and implemented in order to stop domestic violence and to ensure long-term safety of victims of violence, but also to prevent the trans-generational transmission of violent model through permanent change of violent behavior.**

Programmes for perpetrators of violence in the family and in intimate partner relationships are the mandatory aspect of leading international strategies to combat sexual and gender based violence. Ever since the *Beijing Declaration* and the most recent *Council of Europe Convention of the preventing and combating violence against women and domestic violence*, and other relevant international instruments, it is pointed out the necessity of providing, financing and

сирања и подстицања рада са починиоцима насиља у породици.

У Србији, не постоји посебан закон који се односи искључиво на насиље у породици, те ни рад са починиоцима насиља у породици није регулисан посебним законом. Међутим, у претходних неколико година споредично се спроводе третмани рада са починиоцима, а у *Националној стратегији за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима*, рад са починиоцима јавља се као једна од социјалних услуга неопходних за даље спречавање насиља над женама.

Увођењем системског приступа у рад са починиоцима насиља у породици и успостављањем механизма који омогућују спречавање насиља, доприносимо остварењу дугорочних циљева државе. Одрживост овакве социјалне услуге доводи до смањења рецидивизма и доприноси трајној доброботи жртава насилничког понашања, а чиме се у ширем контексту утиче на развијање и усвајање ненасилних вредности у друштву.

encouraging work with perpetrators of domestic violence.

In Serbia, there is no specific law concerned exclusively about domestic violence and regarding to this, work with perpetrators is not specifically regulated by the law. However, in recent years sporadic treatments of perpetrators have been carried out. In *National Strategy for prevention and combating violence against women in the family and in intimate partner relationship*, work with perpetrators emerges as one of the social services necessary to prevent further violence against women.

Introducing a systematic approach in working with perpetrators of domestic violence and establishing mechanisms for ending violence, we contribute to the achievement of long-term goals of the state. The sustainability of such social services leads to reduced recidivism and permanent welfare of the victims of violence, as well as in development and adoption of non-violence values in the society.

Увод

Насиље над женама од стране партнера је један од најчешћих облика насиља и обухвата око 85% свих пријављених случајева. Насиље је један од најтежих облика дискриминације жена и може обухватити насиље у породици и у партнерским односима, сексуално узнемиравање и злостављање, силовање, сексуално насиље у конфликтним подручјима, традиционалне облике као што су присилни/угворени бракови, гениталне мутилације и насиље из части.

Према истраживањима у Европи, 20–25% жена је преживело физичко насиље најмање једном током свог одраслог живота. Статистички подаци у неколико земаља показују да су стопе физичког и сексуалног насиља од стране бивших партнера након раздвајања у великој мери повећане, што указује на то да жене нису заштићене ни када прекину насилничку везу.

У Србији, према најновијем истраживању „Мапирање породичног насиља према женама у Централној Србији“ (Бабовић М., Гинић К., Вуковић О., 2010), свака друга жена је била изложена неком облику породичног насиља током свог живота (54,2%), док преваленција насиља над женама које су само у последњих годину дана биле изложене било ком облику насиља у породици износи 37,5% на територији уже Србије. Као починиоци насиља најчешће су идентификовани управо садашњи мужеви или партнери, а затим бивши мужеви или партнери.

Имајући у виду да се насиље дешава у породици, неопходно је покретати програме који обухватају све чланове домаћинства, како жртве тако и починиоце насиља, али и децу као индиректне жртве, сведоке насиља.

Рад са починиоцима насиља, не сме да буде замена за казну и да одлаже процес кажњавања, а такође не сме ни да утиче на одлуку саме жене да ли ће остати у заједници или не. Подршка и помоћ која се пружа починиоцима насиља спада у домен превенције насиља и спречавања његовог понављања, због чега је важно истаћи да је прихватање одговорности самих починилаца обавезан аспект оваквих третмана.

Међународни оквир рада са починиоцима насиља у породици и у партнерским односима

2

Водеће међународне стратегије и документа препознају рад са починиоцима насиља као неопходан предуслов решавања проблема насиља у породици и у партнерским односима.

Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена (*The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW*) је најсвеобухватнији међународни документ за заштиту жена од свих видова дискриминације и обавезујућа је за све државе потписнице. Конвенција је усвојена и отворена за приступање резолуцијом Генералне скупштине Уједињених нација 18. септембра 1979. године, и обавезујућа је за све државе потписнице, где спада и Република Србија. Програми рехабилитације за починиоце насиља у породици налазе се у делу неопходних мера за сузбијање насиља у породици, које су усвојене као **Општа препорука бр. 19 – Насиље над женама** на једанаестом заседању УН Комитета *CEDAW* 1992. године.

На Четвртој светској конференцији Уједињених нација о женама одржаној у Пекингу 1995. године, усвојена је **Пекиншка декларација и платформа за деловање**. Овом Платформом за деловање подржава се Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена и друге релевантне стратегије и резолуције и она је практично „програм оснаживања жена“. Овим документом установљене су групе приоритетних активности, а њен посебан део посвећен је борби против насиља над женама у породици. Декларацијом је изражен став да је насиље у породици резултат родне неравноправности и неједнаке расподеле моћи, односно доминације мушкараца над женама. У посебном **Стратешком циљу Д.1**. истакнуте су мере које треба да предузму Владе како би утицале на спречавање и искорењивање насиља над женама. У ставу 124(д) наводи се следећа мера:

” Усвајати и/или спроводити и периодично ревидирати и анализирати законодавство да би се осигурала његова ефикасност у искорењивању насиља над женама, са нагласком на превенцији насиља и гоњењу починилаца. Предузети мере за заштиту жена изложених насиљу; обезбедити приступ правичним и делотворним правним лековима, укључујући одштету, компензацију и рехабилитацију жртава, као и рехабилитацију починилаца.”

Поред мера упућених Владама, у ставу 125 наводе се мере упућене како Владама тако и локалним властима, организацијама у оквиру заједнице, невладиним организацијама, образовним институцијама, јавном и приватном сектору, предузећима и масовним медијима. У ставу 125(и) наводе се мере упућене програмима за починиоце насиља:

” Обезбеђивати, финансирати и подстицати програме за саветовање и рехабилитацију за починиоце насиља, и унапређивати истраживања како би се повећали напори везани за такво саветовање и рехабилитацију ради спречавања рецидива.”

Најновији међународно-правни документ који се тиче превенције, заштите и подршке жртава породичног насиља је **Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици** (*The Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, CAHVIU*). Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици отворена је за потписивање на конференцији министара чланица Савета Европе у Истанбулу маја 2011. године, а ступила је на снагу три године касније, тачније 1. августа 2014. године. Република Србија је потписала Конвенцију у Стразбуру 4. априла 2012. године и ратификовала је 31. јула 2013. године (Закон о потврђивању конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици).

Поред свеобухватне заштите жртава насиља у породици, ова Конвенција у **Поглављу III – Превенција, у члану 16.** одређује чланицама да покрену

и подрже покретање програма, али и да подрже све постојеће програме намењене починиоцима насиља у породици. Међутим, државама потписницама препуштено је да саме одреде начин вођења таквих врста програма.

” Члан 16 – Програми превентивне интервенције и програми за рад са учиниоцима насиља

1. Чланице ће предузети неопходне законодавне односно друге мере за оснивање и подршку програма који имају за циљ да учиниоци насиља у породици науче и усвоје ненасилно понашање у међуљудским односима у погледу спречавања даљег насиља и измене образаца насилног понашања.
2. Чланице ће предузети неопходне законодавне односно друге мере за оснивање и подршку програма за рад са учиниоцима, посебно сексуалним преступницима, које имају за циљ спречавање понављања кривичног дела.
3. Приликом предузимања мера из става 1 и 2, чланице ће обезбедити да безбедност, подршка за жртве и њихова људска права буду од примарног значаја и да, према потреби, оснивање и спровођење ових програма буде у блиској сарадњи са специјализованим службама за подршку жртвама.”

Поред обавезујућих докумената и стратегија постоји и низ директива и препорука које се тичу мера рада са починиоцима насиља у породици и партнерском односу. Комитет министара Савета Европе је још 1990. године усвојио **Препоруку о социјалним мерама које се тичу насиља у породици** (*Recommendation No. R (90) 2 of the Council of Europe, Committee of Ministers to member states on social measures concerning violence within the family*), којом је између осталог предложено државама чланицама да у оквиру специфичних мера обухвате и мере за починиоце. У овој препоруци наводи се да мере помоћи које се пружају починиоцима насиља, би требало да се подстичу након судског процеса, односно да не могу бити замена за судски процес. Ове мере могу обухватати групе самопомоћи и психотерапију како у затвору тако и ван њега.

Поред Препоруке о социјалним мерама, Комитет министара Савета Европе је усвојио и **Препоруку (2002) 5 о заштити жена од насиља** која је донешена у априлу 2002. године (*Recommendation Rec (2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence*). Ова препорука наводи конкретне мере које државе треба да предузму, а које се односе на интервентне програме за починиоце насиља. Интервентни програми би требало да им омогуће да усвоје ненасилне обрасце понашања, кроз прихватање одговорности за насилан чин, учећи их да контролишу своје понашање и да избегну одребене критичне ситуације.

Оквир за рад са починиоцима насиља у породици и у партнерском односу у Србији

Иако је у Србији последњих година дошло до позитивних помака на законодавном нивоу, још увек не постоји посебан закон који се тиче насиља у породици, те самим тим не постоји ни законска регулатива везана за третман починилаца насиља. Насиље у породици је на различите начине регулисано Кривичним законом, Законом о равноправности полова, Законом о социјалној заштити и Породичним законом.

У Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности (2009–2015.), усвојеној на седници Владе Републике Србије фебруара 2009. године, дефинисано је шест приоритетних области, које су у складу како са идентификованим потребама нашег друштва тако и са препорукама које је Комитет УН за спровођење *Конвенције о елиминацији свих облика дискриминације жена* (CEDAW) упутио Влади Републике Србије. Пета стратешка област ове стратегије и пратећег Националног акционог плана (2010–2015.) је **Превенција и сузбијање насиља над женама и унапређење заштите жртава**, те је и насиље над женама препознато као један од шест највиших приоритета у Србији.

Иако се програми рада са починиоцима насиља, као такви, не јављају у Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности, они су у складу са препорукама *Националне стратегије за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима* која је усвојена на седници Владе Републике Србије у априлу 2010 године. Рад са починиоцима насиља спада у прву стратешку област ове стратегије, а то је *превенција*, и то у домену терцијарне превенције. У оквиру посебног циља бр. 3 *Спречавање понављања насиља*, наводи се да програми рада са

починиоцима не треба да буду алтернатива казнама и мерама безбедности које се изричу починиоцима насиља, већ да треба обезбедити услове за спровођење посебних програма у оквиру система социјалне заштите.

Закони и акти који садрже мере које се примењују или се могу применити у смислу упућивања починилаца насиља у породици на психосоцијални третман.

Кривични закон РС (Службени гласник РС, бр.58/04)

Члан 236. став 1. тачка 6.

„Јавни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, уколико осумњичени прихвати једну или више од следећих мера...”

„Тачка 6. Да се подвргне психосоцијалној терапији.”

Законик о кривичном поступку РС (Службени гласник РС, бр.58/04, 85/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09, 76/10, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014)

Члан 283. Став 1. Тачка 6.

„Јавни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет године, ако осумњичени прихвати једну или више од следећих обавеза...”

„Тачка 6. Да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања.”

„У наредби о одлагању кривичног гоњења јавни тужилац ће одредити рок у којем осумњичени мора извршити преузете обавезе, с тим да рок не може бити дужи од годину дана. Надзор над извршењем обавеза обавља повереник из органа управе надлежног за послове извршења кривичних санкција, у складу са прописом који доноси министар надлежан за послове правосуђа.”

Међународна искуства у раду са починиоцима насиља

Први програм за рад са починиоцима насиља Имерџ (*Emerge*) основан је 1977. године у Бостону, држава Масачусетс, САД. Од тада па до данас, основано је и спроводи се на десетине различитих програма највећим делом у Сједињеним Америчким Државама, затим Канади, Аустралији и Европи. На европској сцени овакви програми јављају се крајем 80-их година прошлог века.

Тако, на пример Шведска, има 16 различитих програма и то у оквиру затворених система, док у Великој Британији постоји развијена мрежа од преко 200 организација и институција које спроводе програме за починиоце. У Норвешкој се још од 80-их година двадесетог века развијају специјализовани третмани за починиоце насиља.

Установе и организације које воде програме за рад са починиоцима носе велику одговорност за све особе које су актери насиља. Стандарди за рад са починиоцима насиља су неопходни пре свега како би осигурали безбедност самих жртава и како сам рад не би угрозио партнерке и децу, али и како би одржали одговарајући квалитет у раду.

Тако је у оквиру **Дафне II програма** Европске комисије за сузбијање насиља над децом, младима и женама (*The European Commission's Daphne II Programme to combat violence against children, young people and women*), основан пројекат за **Рад са починиоцима насиља у породици у Европи** (*Work with perpetrators of domestic violence in Europe*). Овај пројекат је трајао две године од 2006. до 2008. године, а најважнији циљ пројекта је био да подигне безбедност жртава породичног насиља кроз развој система за размену добрих пракси у Европи. Као један од најважнијих циљева имао је и дефинисање стандарда за рад са починиоцима, које је пратила и израда препорука за развој ових стандарда.

Имајући у виду да програми за рад са починиоцима у различитим државама Европе имају различите, законодавне оквире, циљеве, фондове и друге аспекте рада, ове препоруке не дају детаљна упутства у раду са овом популацијом. Намера је да понуде само оквир за развој специфичних стандарда за одговоран и квалитетан рад, као што су циљ рада, предуслови које је неопходно испунити како би се програми за починиоце уопште покренули, као и главне принципе у раду које је неопходно размотрити како би се развио одговоран и успешан програм. Основни принципи рада са починиоцима које је потребно узету у разматрање приликом покретања програма за рад са починиоцима насиља су следећи:

- **Контакт са партнерком и подршка партнерки.** Како би се осигурала безбедност жртава, неопходно је да су партнерке упознате са циљевима рада са њиховим партнерима, са ограничењима која постоје у раду, као и са питањима њене безбедности. Жене морају бити обавештене ако партнери напусте третман или ако постоји ризик по њу и децу. Такође, неопходно је да се јасно изрази да је контакт са партнерком крајње добровољан и да не упућује на њену одговорност.

- **Заштита деце.** Непходно је истаћи да су деца увек жртве, била она посредне или непосредне жртве насиља у породици. Деца и њихова безбедност морају бити приоритет у раду са починиоцима. Морамо имати у виду, када се оснивају програми рада са починиоцима, и када је дете у ризику, специфичне мере и конкретни кораци морају бити омогућени и предузети, у контексту законодавних могућности и обавеза дате земље, што значи да морају бити део курикулума за рад са починиоцима.
- **Приступ и ставови у раду са починиоцима.** Програми за рад са починиоцима заснивају се на уверењу да је промена могућа и на преузимању одговорности од стране самих починилаца. Једна од основних претпоставки у раду са починиоцима насиља је да је насиље изабрано понашање и с тога је важно да рад буде усмерен ка томе да починилац дође до увида да је сам изабрао понашање које је насилничко.
- **Процена ризика.** Ово је веома важан принцип рада са починиоцима, јер омогућава покретање одговарајућих мера за заштиту жртава. Веома је важно укључити све аспекте и постојеће информације у процену ризика,

поред процене самих починилаца, као што су и полицијски и судски извештаји, изјаве жртве, извештаји социјалних служби и друго.

- **Квалификовано стручно особље.** За квалитетан рад са починиоцима, стручно особље које ради третмане, поред одговарајуће специфичне обуке за рад са овом популацијом као и разумевања феномена насиља и знања из групног рада, мора имати и одговарајуће разумевање сопствених ставова и искустава насиља, разрешене етичке дилеме, као и посвећености родној равноправности и ненасилничком понашању.
- **Осигурање квалитета, документовање и евалуација.** Овај принци би требало да буде саставни део сваког програма за рад са починиоцима насиља. Потребно је да садржи мере које се тичу редовних тимских састанака и супервизије, континуираног вођења и анализе документације као и интерне и екстерне евалуације резултата програма.

Зашто рад са мушкарцима који врше насиље?

Често постављано питање у пракси, али и међу теоретичарима је и зашто уопште постоје програми који се баве особама које чине насиље као модел понашања и зашто се јавља потреба за овим програмима у водећим међународним стратегијама? Зашто се починиоцима насиља не бавимо само из законодавне перспективе, упражњавајући строжију казнену политику? Важно је истаћи да се рад са починиоцима насиља у породици и партнерским односима спроводи из перспективе заштите и добробити жртава и да се заснива на феминистичкој основи.

Циљ рада са починиоцима насиља у породици и партнерским односима је престанак насиља и дугорочна и одржива сигурност жена и деце, жртава мушког насиља, односно трајна промена насилног обрасца понашања мушкарца.

Ако желимо да се бавимо системски и систематично приђемо проблему насиља у породици и партнерским односима, то значи да се морамо бавити и последицама насиља као и свим актерима насиља, где спадају жртва и насилник, али и сведоци насиља, који су најчешће деца. Покушаћемо да дамо неке од могућих одговора на постављено питање:

Зашто рад са мушкарцима који чине насиље?

- **Насилници су и очеви.** Чак и када интервентни тимови помогну женама или ако оне напусте насилнике, они остају очеви својој деци и због њих је важно да се прекине насилнички образац понашања.

Вишеструке последице насиља у породици морамо гледати и из перспективе деце, била она неми посматрачи или активни учесници. Према истраживању „Мапирање породичног насиља у Централној Србији“ (Бабовић М., Гинић К., Вуковић О., 2010), жене жртве насиља у породици наводе да је у чак 40% случајева током физичког напада који се одиграо у било ком тренутку у прошлости, било присутно бар једно малолетно дете. Можда још и више забрињава податак да је само у последњих годину дана сценама физичког насиља над женом у породици у 25% случајева било присутно најмање једно малолетно дете. Често се дешава да деца покушају да заштите мајку од напада, а често се дешава и да се „случајно нађу на путу насиља“. Према наведеном истраживању, у 20% случајева неко други од укућана је такође задобио физичку повреду приликом напада на жену. У 14% случајева је то било дете узраста до 6 година старости, у 21% случајева је то дете било старости између 7 и 14 година, док је у 16% случајева дете узраста од 15 до 18 године.

Међународне студије упућују на то да мушкарци који врше насиље над својим партнеркама, у чак 50% случајева врше насиље над сопственом децом. Друге студије упућују да је партнерско насиље и насиље над децом, идентификовано у 30–50% породица у којима је идентификовано насиље (Едлесон, 2001).

- **Постојећи социјални сервис и интервенције упућени на жртве нису довољни.** Сведоци смо зачараног круга у коме институције не могу да одговоре на потребе жртве, било због законодавне ограничениости и недостатка доказа или неадекватне услуге. Друштвени и законодавни систем имају дугу историју нормализације насиља и не реаговања на насиље, али чак и када полиција, судство, тужилаштво, центри за социјални рад све ураде што је у њиховој моћи, чак ни то често не буде довољно у заустављању насиља.

- **Мушкарци нису задовољни својим насилничким понашањем.** Истраживања, али и пракса у раду са мушкарцима који чине насиље, показали су да чак и насилни преступници понекад пате због последица свог насилничког понашања. Често се догађа да насилници не разумеју своје насилничко понашање, да не умеју да га контролишу и да не желе да врше насиље као модел понашања. Један број насилника жели да прекине такво понашање, али не зна како.

- **Насиље се наставља.** Ако помогнемо жени, насиље се наставља чак и ако она не остане у вези.

Да подсетимо, у скоро 30% случајева наставља се физико насиље према бившим партнеркама. И када жена напусти мушкарца који је злоставља, он има тенденцију да је прати, узнемирава и да настави злостављање без обзира на прекид везе/брака. Често смо сведоци новинских извештајима у којима се наводи да већина жена које су убијене од стране партнера, најчешће су убијене онда када су хтеле да прекину насиље и да напусте партнера или да се разведу. Са друге стране, ове жене сведоче да насиље престаје онда када насилник нађе нову жртву. Дакле, чак и када жена напусти насилника, насиље није заустављено, јер он улази у нове везе и јављају се потенцијално нови односи који могу бити насилнички.

Искуства у раду са починиоцима насиља у Србији

Програми рада са починиоцима насиља у Србији су у складу како са међународним документима тако и са домаћим законодавством и дефинисани су једна од социјалних услуга неопходних за даље спречавање насиља над женама. Програми рада са починиоцима не треба да буду алтернатива казнама и мерама безбедности које се изричу починиоцима за извршено дело насиља у породици и за друга кривична дела која представљају насиље над женама. У Националној стратегији за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима наводи се између осталог и оквир рада са починиоцима насиља у породици, односно претпоставке на којима треба да почивају ови програми, као што су: осигурати безбедност жртве насиља, сарадња са службама које пружају подршку жртвама, даље важно је да теоријски приступ укључи родно разумевање насиља и искључиву одговорност починиоца.

У нашој досадашњој пракси рад са починиоцима насиља у породици био је спорадичан, организован кроз пројектне активности (Београд) или као резултат добре међусекторске сарадње институција на локалном нивоу у процесу заштите жртава од насиља у породици (Крагујевац). Раду са починиоцима насиља се приступило на систематичнији начин у оквиру пројекта „Борба против сексуалног и родно заснованог насиља“ у оквиру којег је и спроведено „Истраживање добрих пракси и предлог модела рада са починиоцима насиља у породици“ (Грујић, Ј., 2010). Циљ овог истраживања био је идентификовање добрих међународних искустава у овој области и одабир програма и модела рада са починиоцима насиља у породици и партнерским односима који би био најадекватнији за имплементацију у Србији.

Програм за починиоце који је одабран за имплементацију у оквиру система социјалне заштите у Србији је *Алтернатива насиљу* (*Alternativ til Vold, ATV*) из Норвешке. Овај модел заснива се на феминистичко теоријској основи, а терапеутски рад може обухватати и индивидуалну и групну терапију. Развио га је норвешки професионални центар *Алтернатива насиљу – ATV* за истраживања и третман починилаца насиља и особа које су сведоци или су директно изложени насиљу. То је један од првих и најпознатијих центара у Европи за третман мушкараца који врше насиље.

На основу ATV модела рада са починиоцима насиља, стручњаци/киње овог програма из Норвешке спровели су обуку, односно тренинг за тренере, одабраним професионалцима/кама из три Центра за социјални рад у Србији (Београд, Крагујевац и Ниш). На основу стечених знања и вештина формирани су иницијални тимови професионалаца/ки који спроводе третман са починиоцима насиља у породици. Иницијални тимови су, такође, и креирали и акредитовали модел рада са починиоцима у партнерским односима.

Програм „Обука професионалаца/ки за третман починилаца насиља у партнерским односима“ акредитован је у Републичком заводу за социјалну заштиту у јулу 2012. године (заведен у Регистру акредитованих програма под редним бројем 126). Аутори/ке програма ће радити даљу обуку заинтересованих стручњака/киња на територији Републике Србије. Приручник даје полазницима обуке теоријски оквир разумевања феномена насиља у породици, али је и практични водич кроз сеансе.

О програму

Третман починилаца насиља у Србију заснива се на модификованој и прилагођеној верзији одговарајућег модела третмана који је у Норвешкој организација Алтернатива насиљу развијала 20 година.

Третман представља савремени модел групног психотерапијског рада који је намењен мушкарцима, починиоцима партнерског насиља. Третман представља комбинацију индивидуалне и групне психотерапије и психоедукације.

Основни циљ третмана је заустављање насиља, безбедност жртве и превенција рецидивизма. Специфични циљеви су: одговорно овладавање насилним понашањем и склоношћу ка насилничком понашању у партнерском односу и његово мењање у ненасилни модел односа према партнерки, на когнитивном, афективном и нивоу понашања.

Полази се од разумевања партнерског насилништва као злоупотребе моћи ради постизања надмоћи и контроле, где насилан партнер својој партнерки наноси штету и присиљава је да чини оно што она не жели односно да не чини оно што она жели.

Приступ дисбаланса моћи је најновији модел разумевања партнерског насиља и има значајне предности у односу на раније моделе (модел конфликта, психодинамски модели, теорије учења). Осим рада са починиоцем у делу злоупотребе моћи, третман подразумева рад на ментализацији, когнитивној контроли беса, конструкцији и учењу ненасилних модела опхођења са партнерком, као и ненасилно решавање конфликта.

Рад у мушким групама такође има бројне предности над другим формама, као што су индивидуална или терапија парова. Метод рада подразумева и елементе системског, трансгенерацијског и приступа теорије о развоју афективне везаности. Развијене су одговарајуће индикације и контраиндикације за третман у целини, као и за укључивање у групни рад. Третман реализују специјалистички обучени професионалци (психотерапеути и психолошки саветници). Третман се састоји из 4 уводне индивидуалне сеансе, након чега **следе 24 групне сеансе у оквиру осам тема: шта је насиље, психолошко насиље, сексуалност, алтернативе насиљу, узроци насиља, последице насиља, отац и дете и одговорност. При реализацији сваке теме, акценат је на психотерапијској проради личног искуства клијената, посебно на првом искуству насиља, најновијем искуству насиља и најтежој епизоди насиља.**

Прве *екс пост* евалуације третмана указују да је стопа успешности у Србији слична као и у Норвешкој и износи око 80% успешних случајева, код којих није било рецидива насилничког понашања. Поред овога полазници третмана показују значајан степен прихватања одговорности, променили су уверења о родној равноправности, која су један од узрока насиља и уопште, испољавају више вештина у понашању које је друштвено прихватљиво. Морамо нагласити да се ова стопа успешности односи на клијенте за које је процењено да постоје индикације да буду укључени у даљи третман након завршене 4 уводне индивидуалне сеансе (негде око 60% испитаника), односно за које је утврђено одсуство контраиндикација.

Индикације и контраиндикације

Индикације представљају јасно и прецизно установљене критеријуме и норме за улазак клијената у индивидуални и групни део третмана. Постављање истих, неопходан је предуслов за започињање сваке врсте третмана.

Критеријуми (индикације) за укључивање у третман:

- **Починилац је био насилан само према партнерки и/или осталим члановима породице.** Овим критеријумом се прави селекција оних починилаца који припадају антисоцијалном типу, за које се показало да не реагују на овакав вид третмана.
- **Жртва насиља у партнерским односима је безбедна, тј. насилничко понашање је заустављено** (спроведене су одговарајуће интервенције) **и починилац прихвата да потпише уговор о ненасиљу** (да се обавезе да током третмана неће испољавати насилничко понашање). Третман није и не сме да буде замена за покренуте поступке за дело које је већ почињено (мере заштите од насиља у породици, кривични поступци, лишење родитељског права и др.).
- **Када се не ради о озбиљним облицима извршеног насиља.** Препорука је да се обухватају починиоци који су испољили лакше и средње тежине облике насиља (пре свега у смислу озбиљности нанетих повреда жртви).

- **Починилац признаје да је био насилан према партнерки и прихвата одговорност за своје понашање.** Приликом разматрања овог критеријума важно је да се процењивач/ица усредсреди на опис догађаја/понашања које је било насилничко. Да се види да ли починилац негира да је то радио или не негира понашање већ налази разна објашњења због чега је то радио, пребацује одговорност на друге особе/ситуације, минимизира и сл. Уколико се не негирају догађаји, починилац може да уђе у третман, а даље ће се радити са њим на преузимању одговорности и освешћивању сопственог насилничког понашања.
- **Починилац добровољно прихвата третман.** Лична сагласност за укључивање у третман је неопходна чак и у случајевима када починиоци насиља долазе са Решењем/налогом из тужилаштва.
- **Починилац се слаже да тим терапеута/киња ступи и одржава контакт са жртвом** (током којег ће да проверава одсуство насиља).

Контраиндикације су искључујући фактори за улазак у третман. Критеријуми за не укључивање у третман:

- **Уколико су код починиоца присутне претње убиством – самоубиством.** Такве претње треба најозбиљније схватити. Они који прете самоубиством јесу и потенцијалне убице. Ограничавајући фактор за укључивање у третман је и **присутност фантазија о убиству и самоубиству.** Уколико клијент машта о томе кога, када, како и где убити утолико би могао бити опаснији.
- **Ако постоји опседнутост партнерком.** Уколико добијемо информације да починилац не може да живи без партнерке, да не види свој живот без ње и уколико је његово понашање потпуно центрирано на њу, уколико је стално зове, прати, уходи и сл.
- **Присутност акутног психијатријског обољења или било ког другог озбиљнијег здравственог проблема, који починиоца онемогућава у праћењу третмана** или које може негативно да се одражава на динамику

групе. Акутно психијатријско обољење које није окупирано терапијом и/или је таквог облика да актуелно утиче на функционисање починиоца до те мере да он није у стању да узме активно учешће у третману.

- **Уколико починилац поседује оружје,** а у прошлости је користио оружје у насилним епизодама и има лак приступ оружју.
- **Постојање физичке зависности од алкохола или дрога.** Процењује се колики је степен зависности од психоактивних супстанци и у којој мери их ограничава да прате и активно учествују у третману. Уколико се процени да се не ради о озбиљнијој зависности, онда се починиоци укључују у третман с тим да се јасно истиче да је потребно прекинути конзумирање алкохола/дрога током трајања третмана. Ако се процени да постоји озбиљна зависност од психоактивних супстанци, онда се починилац прво упућује на лечење од алкохола/дрога, а тек након успостављања апстиненције/завршетка лечења, могуће је укључивање у третман починилаца насиља у партнерским односима. Када починилац конзумира алкохол или дрогу у тренуцима беса или очаја то може повећати опасност.
- **Постоје индикације да је почињено сексуално злостављања детета.**
- **Ако починилац упорно одбија да уопште призна да је починио дело и да је било насиља у породици** и након обављених припремних састанака. Уколико потпуно негира описе, догађај и сл., које смо добили од његове партнерке и/или од службе која је упутила починиоца на третман.

Литература

Бабовић М., Гинић К., Вуковић О., *Мапирање породичног насиља према женама у Централној Србији*, Пројекат Борба против сексуално и родно заснованог насиља, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2010.

Ур. Вујачић, Ј., *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена*, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2008.

Ур. Лакићевић, С., *Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља у породици*, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2012.

Ур. Мићуновић, Н., *Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности (2009–2015) и Акциони план за спровођење Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности (2010–2015)*, Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2011.

Ур. Мурић, Ј., Остојић, Н., *Националне стратегије за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима*, Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2011.

Грујић, Ј. *Програми за починиоце насиља у породици: истраживање добрих пракси и предлога модела рада са починиоцима за Србију. У прилози за унапређење стратешког и правног оквира у области насиља у породици*, ур. Јарић, В., Ранковић, Д. Пројекат Борба против сексуално и родно заснованог насиља, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2010.

Група аутора, ур. Лакићевић С., *О починиоцима насиља у породици и партнерским односима*, Београд, Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља, Управа за родну равноправност, Министарство рада и социјалне политике, Београд, 2011.

Група аутора, ур. Секулић Ј., Малешевић Д., *Приручник за обуку професионалаца и професионалки за третман починилаца насиља у партнерским односима*, Београд, Пројекат Борба против сексуалног и родно заснованог насиља, Управа за родну равноправност, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Београд, 2012.

” Циљ рада са починиоцима насиља у породици и партнерским односима је престанак насиља и дугорочна и одржива сигурност жена и деце, жртва мушког насиља, односно трајна промена насилног обрасца понашања мушкарца.

КРИЗНИ ЦЕНТАР
за МУШКАРЦЕ

www.kriznicentanzamuskarce.org

centerzamuskarce@gmail.com

061 262 34 74

Кризни центар за мушкарце (КЦМ) је организација цивилног друштва, основана 2012 године, која пружа услуге специјализованог психосоцијалног третмана мушкараца починилаца насиља у партнерским односима, обуке и супервизије професионалаца за спровођење овог третмана, као и услуге истраживања феномена насиља уопште. Своју делатност обавља у складу са вредностима равноправности међу половима, те вредностима ненасилних и конструктивних партнерских и породичних односа.

Наш тим чине психотерапеути и психолошки саветници, са вишегодишњим искуством рада на откривању и спречавању породичног насиља, као и на заштити жртава насиља. Наши стручњаци су стекли специјализована знања и вештине за посао који обављају кроз обуку у норвешкој организацији Алтернатива насиљу (Alternativ Til Vold, ATV). Наши стручњаци су и коаутори програма третмана починилаца насиља у партнерским односима у Србији, који је акредитован код Републичког завода за социјалну заштиту.

Кризни центар за мушкарце делује у Републици Србији и региону.